

ELŐSZÓ

A *Szóeredeztetések* című könyv szerzője, ORSZÁGH LÁSZLÓ (1907–1985) azon nagy tudós nemzedék egyik legutolsó tagja volt, amely a hazai és idegen irodalom- és nyelvtudomány egész területét át tudta fogni. Tudományos munkássága, érdeklődése és tájékozottsága az angol és amerikai irodalomra, az anglisztika és amerikanisztika számos részterületére, az angol–magyar és az amerikai–magyar kulturális kapcsolatok vizsgálatára, a magyar lexikográfia gyakorlatára és módszertanára, valamint a jövevényszó-kutatásra terjedt ki. Mindemellett kivételes egyénisége és hatalmas tudása szinte predesztinálta őt arra, hogy tudós-tanár legyen. A tanítás, a tanulás és a tudományos munka soha nem vált el egymástól, hanem kiegészítették egymást hosszú, eredményes életpályája során. Országgh László az osztatlan filológia tudósa, aki egyaránt jártas volt a nyelvtudományban és az irodalomtudományban, és mindkét tudományterületen képes volt alkotó tudományos munkára. Az akadémiai nómenklatúra szerint a nyelvtudomány kandidátusa és az irodalomtudomány doktora. Az egyetlen olyan tudós, aki két különböző tudományban akadémiai fokozatot tudott szerezni. Ő magát elsősorban irodalmárnak tartotta, de neve maradandó alkotásokkal került a magyar nyelvtudomány, szótártudomány történetébe.

Országgh László neve sokaknak ismerősen cseng, hiszen széles körben elterjedtek voltak az általa szerkesztett, különböző nagyságú magyar–angol és angol–magyar kétnyelvű szótárak. Ezekből a szótárakból nemzedékek sajátították el az angol szavakat. Az angol szótárak összeállításán túl széles körű irodalomtörténeti és lexikográfiai munkát végzett. Ő volt a főszerkesztője *A magyar nyelv értelmező szótára* hét kötetének, amely 1959 és 1962 között jelent meg. Ilyen nagy szómagyarázó szótára azóta sem jelent meg a magyar nyelvnek. Kis megszakítással 1947-től 1969-ig az angol nyelv és irodalom tanszékvezető tanára volt a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az 1967-ben megjelent *Az amerikai irodalom története* című könyve hézag-

pótló szerepet tölt be, ugyanis mind a mai napig ez az egyetlen magyar nyelvű, összefüggő áttekintés az amerikai irodalom három és fél évszázados történetéről.

Ország Lászlónak az amerikai irodalomtörténet vizsgálata mellett egyik kutatási területe a magyar szókincs története volt; ilyen jellegű vizsgálatainak egyik összefoglalása az *Angol eredetű elemek a magyar nyelvben* című műve, amely 1977-ben látott napvilágot.

Ország Lászlót vonzotta az egyes szavak sorsának mélyreható vizsgálata is. A szótárszerkesztés mellett munkásságának másik nagy területe a jövevényszó-kutatás: szókincsünk angol eredetű elemeinek feltérképezése és vizsgálata. Nála alkalmasabb szakember nem is vállalkozhatott volna erre a feladatra, mivel mindkét érintett nyelvnek és a közvetítő nyelveknek (német, francia) is kitűnő ismerője volt. Első cikke, amely a magyar szókészlet angol elemeivel foglalkozik, *A grapefruit magyar nevééről* című tanulmánya 1961-ben jelent meg a Magyar Nyelvőr folyóiratban. Ezt a mintaszerű írását 1967 és 1977 között újabb mikrofilológiai remekek követték elsősorban a Magyar Nyelvőrben, és kisebb számban a Magyar Nyelvben és a Magyar Nyelvjárásokban.

Ezekben a minieszéknek nevezhető írásokban több mint 50 szónak fejtette ki a történetét. Az írásokból átsüt Ország László hihetetlenül széles körű művelődéstörténeti ismerete. Így a szavak mozgásának, egyik nyelvből a másikba való átkerülésüknek leírása során az olvasó számára eddig nem ismert kulturális, történelmi összefüggésekre derül fény.

A TINTA Könyvkiadó most összegyűjtve adja közre az írásokat *Szóeredeztetések* címmel.

Az Ország László által vizsgált jövevényszavak eredete elsősorban az angol nyelvben gyökerezik, és van jó néhány, amely az amerikai angol nyelvből indult útjára: *Astoria, dukkózás, jonatán, oké, revolver, simi*.

A *Szóeredeztetések* című kötetben tárgyalt szavak végső eredete széles spektrumot fed le, de mindegyik szó hozzánk kerülésében szerepet játszott, ha másképp nem, közvetítő nyelvként

az angol. Példák a különböző nyelvekből eredeztethető szavakra: ausztrál – *kenguru*; indiai – *kuli*; eszkimó – *kajak*, indián – *kenu*; francia – *jeremiád*, *parlament*; indián – *mokaszin*, *totem*; latin – *propeller*; ófrancia – *komfort*; skót – *pléd*, *tartán*; spanyol – *lasszó*; tahiti – *tetová*; tongai – *tabu*.

A könyvben bemutatott szavak az élet sok területéről származnak: állat – *kenguru*, *pingvin*, *póni*; élelem – *szendvics*; eszköz, tárgy – *gemkapocs*, *lasszó*, *ventilátor*; fegyver – *revolver*; foglalkozás – *zsoké*, *kuli*; gyümölcs – *grapefruit*, *jonatán*; ital – *koktél*, *viszki*; közlekedés – *lift*, *makadám*, *propeller*, *tunnel*, *viadukt*; politika – *demokrácia*, *parlament*; ruha – *mokaszin*; *spencer*, *cipzár*; sport – *bodicsek*, *kajak*, *kenu*, *meccs*, *pingpong*; vallás, hiedelemvilág – *quaker*, *tabu*, *totem*.

Országgh László az angol nyelvi elemek életrajzát a szavak művelődéstörténeti hátterének bemutatásával írja meg. A *Szóeredeztetések* kötetet a szerző sokoldalú látásmódja teszi élvezetes nyelvészeti és kultúrtörténeti olvasmányá mind a szakemberek, mind a szélesebb olvasóközönség számára.

A *Szóeredeztetések* című könyvet ajánljuk mindazoknak, akiket érdekel, hogy nyelvünkbe miként kerültek jövevényszavak, a szavak milyen kalandos életet éltek, míg hozzánk kerültek, és milyen lépésekben vertek gyökeret a magyar nyelvben. Országgh László mintaszerű írásaiban példát mutat arra, miként kell – az elsőre unalmasnak és száraznak tűnő – szóeredeztetést, a szavak vándorlását olvasmányosan, színesen, izgalmasan bemutatni, feltérképezni.